

Valonština v Belgii

Anna Brodinová (Praha)

WALLOON IN BELGIUM

Walloon is a Romance language, closely related to French. The two languages have existed in close proximity for centuries and have influenced one another. Especially since the beginning of the 20th century, Walloon has been oppressed by the more dominant language. That is one of the reasons why it is gradually dying out. This article describes Walloon and its evolution, characteristics of the language, its literature, and current activities promoting its survival. Research work undertaken in this area is also presented, with particular reference to investigations accomplished in 2011/2012 by means of the questionnaire method. The questionnaire focused on Walloon interlocutors, on the Walloon background, generational transmission, presence of the language in the respondents' everyday life, on their attitude to the language and the mutual interference of Walloon and French. The findings of the research work confirm the following hypotheses. Walloon is spoken most frequently by older men living in the countryside. The language is not transmitted from generation to generation. These facts are common to the majority of regional languages.

KEYWORDS

Walloon, language, dialect, Belgium, sociolinguistics

KLÍČOVÁ SLOVA

valonština, jazyk, dialekt, Belgie, sociolingvistika

1. VALONŠTINA V BELGII

Regionální jazyky patří ke světovému kulturnímu dědictví. Bohužel během posledních dvou století mizejí. Tím spíše ve frankofonním prostředí, kde byly již od Francouzské revoluce silně potlačovány. V současnosti z nich ve frankofonním prostoru (ale nejen v něm) téměř nic nezbyvá, mluví jimi pouze menšina společnosti. Představitelé státu si to uvědomili později, než bylo třeba, Evropská charta regionálních a minoritních jazyků byla vydána až roku 1992 — a Francie ani Belgie ji nikdy nepodepsaly.

Ve Valonsku, frankofonní části Belgie, se v současnosti vyskytují tři regionální jazyky: valonština, pikardština a lotrinština¹. Žádný z nich není homogenní, vykazují více variant v závislosti na místě rozšíření. Všechny tři ale patří do jedné skupiny jazyků *langues d'oïl* (Wolff, 1970). Tento článek se zajímá o v Belgii nejrozšířenější z nich — o valonštinu. Chce stručně popsat historii, ale též současnou situaci tohoto jazyka, pokusy o jeho revitalizaci a také představit dialektologické výzkumy

---

1 Francouzský výraz *le lorrain* je možné přeložit takto. V českém prostředí je ale třeba mít na zřeteli možnosti záměny s jazykem oblasti Lotrinska ve Francii.

OPEN ACCESS

v minulosti s důrazem na výzkum uskutečněný na podzim roku 2011 (Brodinová, 2012).

1.1 VALONŠTINA OBECNĚ

Co se týče původu slova *valonština* (fr. *le wallon*), původní výraz *walha* pochází od Keltů. Následně jím Germáni označovali národy románského jazyka žijící na levém břehu Rýna.² Termín označující přímo jazyk se objevil v patnáctém století. Podle Mahina (1999, s. 17) ho ale v tu dobu používali pouze příslušníci intelektuální vrstvy, v archivech nalezneme konkrétnější označení, a to např. *namurský jazyk*.

Valonsky se mluví (či lépe — mluvilo) téměř na celém území frankofonní části Belgie, navíc můžeme mluvčí nalézt také v americkém státě Wisconsin, kam emigrovali v 19. století. Valonštinu charakterizuje její nejednotnost. Unifikovaná, společná valonština neexistuje, jednotlivé dialekty se liší foneticky i lexikálně. Na základě těchto fonetických i lexikálních odlišností valonštinu rozdělujeme na valo-pikardštinu, namurštinu, lutyštinu a valo-lotrinštinu³. Uvnitř těchto dialektů rozlišujeme ještě další nářečí⁴, např. ardenštinu, hesbignonštinu atd. (Josserand, 1988). Nutno říci, že Valoni jsou na dialekt i nářečí svého kraje patřičně hrdí. Je nedílnou součástí vědomí jejich identity.

1.2 HISTORIE JAZYKA

Pro valonštinu a obecně belgické území je velmi důležité zmínit rok 1831. Tohoto roku vzniklo samostatné Belgické království — společenství dvou národů, Valonů a Vlámů. Do té doby patřili Valoni k francouzskému kulturnímu prostoru a Vlámové k nizozemskému (Dumont, 2005; Hulicius, 2006). Tento článek se zabývá jižní částí Belgie, Valonskem, kterým až do roku 1831 otráasaly zejména francouzské historické události.

Valonština jako taková se oddělila od ostatních *langues d'oïl* přibližně ve 12. nebo 13. století (Remacle, 1992, s. 163), určité odlišnosti se ale objevují již od století desátého. Hranice jednotlivých dialektů (viz výše) pak podle Blaimpaina (1997, s. 92) kopírují hranice diecézí, které vznikly podle římského administrativního členění. Přírodní hranice toto rozdělení také ovlivnily.

Psaná forma valonštiny se objevuje až v 17. století. Texty — v tomto období výsada spíše vzdělanců — dokazují, že valonština v této době byla užívána vysoce postavenou společností (Josserand, 1988). Přesto, už o století dříve a zejména pak o století později, státní politika zasahovala do užívání jazyků. Zejména regionální jazyky, včetně valonštiny, byly hlavně z vnějších politických důvodů silně potlačovány (Werner, 1997, s. 19). Zde zmíníme dva důležité dekrety:

- 1) *L'Ordonnance de Villers-Cotterêts*, ve kterém francouzský král František I. nařizuje povinné používání *langage maternel francoy* v úředních dokumentech.

2 Odtud termíny *Valahia*, *Vlachové*, atd.

3 Viz poznámka č. 1

4 Nářečím zde rozumíme podkategorii dialektu.

Za „*langage maternel francoy*“ (*Assemblée Nationale* [online]. 2016, article 111 [cit. 2016-11-30], dostupné z: <<http://www.assembleenationale.fr/histoire/villers-cotterets.asp>>) je považován *la langue du roi* (jazyk krále), tedy francouzština, původně jazyk regionu Île-de-France. Jedná se o první zásah státu znevýhodňující regionální jazyky.

- 2) *Le décret de l'abolition des langues régionales du 20/7/1794* (Dekret o zákazu užívání regionálních jazyků), který byl vydaný v období Francouzské revoluce na základě výzkumu uskutečněného jakobínem abbé Grégoirem, členem Zákonnodárného shromáždění (*l'Assemblée nationale*). *Les patois* se podle něj nehodí pro myšlenku jednotné Francie, neslučují se s dobovým pocitem národní jednoty (Werner, 1997, s. 25). Vydání tohoto dekretu bylo pragmatické: překlad všech nových zákonů vydaných za Francouzské revoluce do regionálních jazyků byl velmi drahý. Následky tohoto dokumentu a označení *patois* je ale možné rozpoznat i v dnešní době: většina frankofonních mluvčích považuje regionální jazyky pouze za dialekty francouzštiny, přitom objektivně se tyto jazyky od ní natolik liší, že označení *dialekt* opravdu není na místě.⁵

Dalšími faktory přinášejícími odklon od regionálních jazyků jsou dobové tendence: rozvoj průmyslu, vzrůstající vliv médií i mobilita obyvatel, větší administrativní požadavky; to všechno přispělo svou měrou k postupné ztrátě regionálních jazyků. Oproti valonštině — geograficky velmi rozrůzněné — zaujala místo hlavního komunikačního jazyka francouzština. Nelze opomenout ani četná represivní opatření (tresty žáků mluvících jinak než francouzsky, apod.) a také předsudky týkající se valonské⁶ jazykové nedostatečnosti (málo strukturovaná gramatika, pouze elementární slovní zásoba). Opatření i předsudky přinesly svá ovoce: mezigenerační transmise v rodinách byla postupně zcela přerušena. Stát zasáhne až na sklonku minulého století dvěma dekrety podporujícími vymírající jazyk:

- 1) *Le décret Urbain* z 24. 1. 1983 zabývající se výukou regionálních jazyků Valonska,
- 2) *Le décret Féaux* ze 14. 12. 1990 upřesňující statut původních regionálních jazyků frankofonní komunity (Werner, 1997, s. 26).

V současné době valonštinou mluví zejména muži starší 50 let pocházející z venkovského prostředí, a to příše v osobním a intimním kontaktu.

1.3 VALONSKÉ PÍSEMŇICTVÍ

Nejstaršími známými valonskými texty jsou dva středověké tradiční lutyšské tance zvané *cramignon*. Ačkoli texty pochází z roku 1600, jejich původ sahá až do 13. století.

V 17. a 18. století bylo ve valonštině napsáno přes 400 divadelních her, zejména satirických. V letech 1757 a 1758 byly pod jménem *Lutyšské divadlo* vydány čtyři ope-

⁵ Dnes je toto pojetí zastaralé, viz Anthony Lodge a jeho knihy.

⁶ Valonský = adjektivum od slova *valonština*, nikoli oblast celé frankofonní oblasti Belgie (v češtině možnost záměny).

rety vzniklé spoluprací čtyř autorů — Simona de Harleze, Jacquese-Josepha Fabryho, Pierra-Grégoira de Vivaria a Pierra-Roberta de Cartiera de Marcienna (Josserand, 1988).

První moderní divadelní hrou je *Tati l'pèriki* nejvýznamnějšího valonského spisovatele Edouarda Remouchampse (1836–1900). Valonské divadlo se těší oblibě i dnes. Například v Muzeu valonského života v Lutychu se dvakrát týdně hrají představení inspirovaná tradičním lutyšským divadlem. Hlavními postavami těchto her jsou Karel Veliký a Tchantchès — postava podobná českému Hloupému Honzovi.

Mimo divadlo se můžeme s valonštinou v současné době setkat také v komiksech — ať už se jedná o překlady populárního Tintina nebo o původní valonská díla.

Co se týče beletrie, jejím největším propagátorem je spisovatel Lucyin Mahin (k jeho významným díkům patří např. *Vera*, 2014, nebo *Eviè Nonne*, 2006)

Současná valonská literaturě ale chybí společná kodifikovaná jazyková norma, musí tedy vycházet zejména z hovorového jazyka. Vzhledem k množství valonských dialektů je jednotný zápis velmi obtížný, proto se objevují snahy jazyk pravopisně sjednotit.

1.3.1 PRAVOPIS

Absenci jednotné kodifikované normy se snaží kompenzovat několik pravopisných systémů.

Fellerův systém

Jules Feller (1859–1940) byl významným belgickým dialektologem. Jeho pravopisná norma publikovaná roku 1900 v *Bulletin de la société liégeoise de littérature wallonne* je vytvořena na základě výslovnosti, pravopisně se blíží francouzské normě a respektuje etymologii slov. Tato pravopisná norma ale nebere v úvahu různé způsoby výslovnosti u různých dialektů valonštiny, proto je od ní dnes upouštěno.

Li Rfendu wallon

Projekt Johana Viroux, Luciena Mahina a Laurenta Hendschela z počátku 90. let se snaží o standardizaci pouze psané valonštiny. Zároveň díky diakritice může odrážet různorodou výslovnost podle jednotlivých regionů.

Vera

Tato nejnovější pravopisná norma používá místo diakritiky grafémy — ty samy o sobě mohou odrážet různorodou výslovnost.

1.4 VALONSKÁ MÉDIA

Valonština mimo literaturu přežívá také v médiích. Zpravidla se jedná o popularizační pořady či články tvořené nadšenci.

1.4.1 TELEVIZE

RTBF (belgická veřejnoprávní televize) každý měsíc vysílá pořad *Wallons, nous!* (My Valoni!). Tento kulturní magazín seznamuje s nejrůznějšími výrazy ve valonštině. V každém díle průvodce představuje místo, kde se daným dialektem mluví, a sám jím také hovoří po celou dobu. Proto je každé vysílání doprovázeno francouzskými titulky.

Pořad Canal C vysílaný od roku 2011 jsou televizní zprávy ve valonštině s cílem „ve-sele mluvit pradávným jazykem“. Belgické aktuality jsou tu prezentovány se značnou dávkou humoru.

1.4.2 ROZHLAS

Existuje přibližně desítky rozhlasových stanic, které přibližně dvakrát měsíčně vysílají ve valonštině. Pořady se zajímají zejména o valonský kulturní život. Jako příklad uveďme *Radio Tchauchwêr*.

1.4.3 TISK

Valonština se objevuje spíše v kulturně zaměřených revuích než v denním tisku. Ze zhruba desítky existujících titulů uveďme jako příklad *Lî Chwês*.

1.5 VÝUKA VALONŠTINY

Dalším prostředkem uchování valonštiny jsou jazykové kurzy. Ve Valonsku nena-
lezneme žádné školské zařízení zajišťující bilingvní francouzsko–valonskou výuku, jak je tomu například v Bretani (školy *Diwan*) nebo na jihu Francie (školy *Calandreta*), nicméně zejména v Lutychu, kde se každodenně valonštinou mluví více než v ostatních částech země, je možné se přihlásit do jazykových kurzů. Například Haute École Jonfosse, která připravuje budoucí učitele prvního stupně, má ve svém rozvrhu valonštinu. Cílem programu je ukázat novým učitelům (a jejich prostřednictvím dětem) krásu a rozmanitost valonštiny.

Kurzy valonštiny existují také na belgických univerzitách (v Lutychu a Nové Lovani).

2. DIALEKTOLOGIE

Na závěr tohoto článku představíme výzkum uskutečněný na podzim roku 2011. Ještě předtím ale zmiňme nejdůležitější práce o valonštině, které vznikly už před tímto výzkumem:

- *Dictionnaire étymologique de la langue wallonne* (Etymologický slovník valonského jazyka) Charlese Grandagnea z roku 1845;
- *Atlas linguistique de la Wallonie* (Lingvistický atlas valonštiny), jehož iniciátorem byl Jean Haust (1868–1946). Jedná se o rozsáhlé dílo vydávané již od roku

1935. Dnes má 17 dílů, každý z nich se věnuje určitému odvětví. Zabývá se také různými způsoby výslovnosti. Autor je společně s Julesem Fellerem (1859–1940) považován za zakladatele valonské dialektologie (Mahin, 1999, s. 24);
- *La fragmentation dialectale de la Belgique romane* (Dialektální členění románské Belgie). Diachronní studie následovníka Jeana Hausta Louise Remacla (1910–1997), založená na 32 rozdílech mezi valonštinou, pikardštinou a lotrinštinou. Autor podle nich určil „hybridní zóny“ valo-pikardštiny a valo-lotrinštiny. (Blampain et al., 1997, s. 84).
  - *La vitalité du français en Ardenne belge: étude sociolinguistique du village de Luttrebois* — výzkum vedený významným současným belgickým dialektologem Michelelem Francardem a publikovaný roku 1988 v revue *Présence francophone* ukazuje nové tendence v současné dialektologii. Na valonštinu nahlíží zejména ze sociolingvistické perspektivy — je zkoumán vztah mluvčích k jazyku, mezi-generační transmisi a okolnosti užívání.

2.1 SOCIOLINGVISTICKÝ VÝZKUM

Roku 2011 byl proveden dotazníkový sociolingvistický výzkum (Brodinová, 2012). Metodologie výzkumu vycházela z Boyera (1996) a Dismana (2008). Tento výzkum se soustředil na následující témata:

- důvod vymírání regionálních jazyků,
- míra životnosti valonštiny,
- mezigenerační transmisi v rodinách,
- sociální skupiny a prostředí mluvící valonštinou,
- valonština jako součást belgické identity,
- předpoklady dotázaných ohledně revitalizace valonštiny (Brodinová, 2012, s. 33).

Výzkum proběhl na podzim roku 2011 v okolí města Marche-en-Famenne v provincii Luxembourg, místě, kde je valonština původní a její mluvčí stále poměrně aktivní. Výzkumu se účastnilo 102 dotázaných, v rozpětí od středoškolského věku po stáří; ve vzorku byla polovina žen a polovina mužů a stejné zastoupení měli obyvatelé měst a vesnic. Na základě poznatků o jiných regionálních jazycích byl výchozí hypotézou předpoklad, že neaktivnějšími mluvčími budou spíše muži, staršího věku a z venkovského prostředí. Tyto premisy se potvrdily.

Respondenti v předloženém dotazníku nejprve vyplňovali informace týkající se jejich sociálního prostředí, dále odpovídali na otázky ohledně vlastních jazykových kompetencí ve valonštině. Tyto kompetence byly poté testovány na schopnosti porozumění předloženému valonskému textu. Dále měli respondenti k dispozici výrazy valonského původu běžně používané v belgické francouzštině a jejich ekvivalenty ze standardní francouzštiny — účastníci výzkumu vybírali, jaká slova spíše použijí. Lexikální část byla tvořena podle Grêdea (1998), Chalona (2006), Bauthièra (2009) a Francarda (2010). Poslední část dotazníku se zaměřovala na jejich osobní vztah k valonštině.

Odpovědi potvrzují, že muži jsou aktivnějšími mluvčími valonštiny než ženy (22 % proti 6 %) (podrobněji Brodinová, 2012, s. 45). Muži také častěji používají slova valonského původu ve francouzštině, více čtou ve valonštině a jsou optimističtější, co se týče její budoucnosti.

Mezi mluvčími valonštiny převažují obyvatelé vesnic nad osobami pocházejícími z městského prostředí (61 % vesničanů oproti 35 % obyvatelů měst). V množství ve francouzštině používaných slov valonského původu ale rozdíl není. Některé výrazy jsou naopak dokonce používány více lidmi z městského prostředí (*barakí* — *pobuda*; *cacaille* — *předmět nevalné kvality*, srov. Brodinová, 2012, s. 45). Obyvatelé města také valonštinu častěji považují za jazyk než za dialekt.

Co se týče věkového rozložení, je zřejmé, že čím je osoba starší, tím spíše mluví valonsky. 19 % respondentů starších 61 let tvrdí, že jejich mateřským jazykem je francouzština i valonština, u respondentů mezi 46–60 lety jsou to pouze 4 % a u mladších již procento žádné. Naproti tomu 9 % respondentů mezi 18–30 lety uvádí společně s francouzštinou ještě další jazyky (např. arabštinu). Tento fakt velmi dobře ilustruje změny sociálních skupin — zejména imigraci — v průběhu 20. století.

Z výzkumu vyplynulo, že rodinná transmise valonštiny se během posledního století stala unilaterální — tedy že rodiče často mluvili valonsky mezi sebou, ale s dětmi ihned přecházeli do francouzštiny. Nejspíše proto, že sami byli vystaveni společenskému tlaku proti valonštině. To způsobilo, že téměř polovina respondentů je pouze pasivními mluvčími valonštiny. Zároveň jsou aktivně hovořící respondenti optimističtější, co se týče budoucnosti valonštiny, a také ji častěji považují spíše za jazyk než za dialekt. Aktivní jsou především muži — tento fakt se dá vysvětlit tím, že muži odcházeli do práce, kde mluvili mezi sebou. Ženy se naopak staraly o výchovu dětí a musely mít na mysli jejich sociální postavení, které bylo často zhoršováno právě aktivním užíváním dialektu/regionálního jazyka. Podobné schéma je patrné u více regionálních jazyků, nejen ve frankofonním prostředí (viz Pooley, 2003, s. 9–26).

Z výroků respondentů je zřejmé, že z kulturního a identitárního hlediska, valonština stále zůstává důležitou součástí frankofonní oblasti Belgie. Z hlediska lingvistického tento jazyk přechází spíše do pasivního stádia. Přesto se slova valonského původu poměrně hojně vyskytují v belgické francouzštině. Některá z nich mladší generace opouští, u jiných je ale užití konstantní (např. již zmíněné *barakí*) či naopak jsou, překvapivě, mladšími používány častěji než staršími (např. *cacaille*, které ze zkoumaného vzorku používá 100 % dívek mezi 18–30 lety).

3. MOŽNÁ REVITALIZACE VALONŠTINY

Valonština je typickým příkladem užívání regionálních jazyků v současnosti (Šatava, 2009): mluví jí zejména starší muži ve venkovském prostředí. Původně rodinou tradičně předávaný jazyk pomalu mizí.

Jedním z největších problémů je nejednotnost v propagaci valonštiny: měla by se povinně vyučovat na školách, nebo by se vše mělo nechat na bázi dobrovolnosti, nebo by měla být pozornost zaměřena zejména na kulturu (kurzy představující dějiny, folklór, hudbu a literaturu) (Werner, 1997)? Organizace snažící se o zachování

valonštiny vidí budoucnost ve třetím způsobu — chtějí mladým ukázat kladný a přitažlivý obrázek valonštiny.

Shrneme-li situaci několika body, valonština by mohla být zachráněna kombinací následujících postupů:

- posílení užití jazyka v médiích;
- podpora divadla, literatury a kulturních aktivit;
- změna postoje škol k regionálním jazykům;
- posílení každodenní konverzace ve valonštině.

V současné době zůstávají tyto postupy jen přáním: pouhé kulturní aktivity nemožnou valonštinu zachránit. Proto většina respondentů nepředpokládá, že by mohlo dojít k jejímu vzestupu. Zároveň ale věří, že se tento jazyk udrží alespoň v omezeném okruhu uživatelů. Vezmeme-li v úvahu všechna fakta, která jsme v tomto textu komentovali, je to pravděpodobné. Je proto jistě důvod se o valonštinu nadále zajímat a studovat ji.

BIBLIOGRAFIE

- BAUTHIÈRE, Y. (2009): *Moti d'potche walon-francès & francès-walon = Dico de poche wallon-français & français-wallon*. Fouenant: Yoran Embanner.
- BOYER, H. (1996): *Éléments de sociolinguistique: langue, communication et société*. 2e éd. revue et corrigée. Paris: Dunod.
- BLAMPAIN, D. — GOOSSE, A. — KLINKENBERG, J.-M. — WILMET, M. (1997): *Le français en Belgique: une langue, une communauté*. Louvain-la-Neuve: Duculot — Communauté française de Belgique (Service de la langue française).
- BRODINOVÁ, A. (2012): *Valonština v Belgii: současná situace jazyka*. Nepublikovaná bakalářská práce. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- CHALON, L. (2006): L'influence du wallon sur le français écrit par Gaspard Marnette. *Revue belge de philologie et d'histoire*, 84, 3, Langues et littératures modernes, s. 787-797.
- Colloque de Tournai (20/5/1978). *Parler patois aujourd'hui, transcription de discours*.
- DISMAN, M. (2008): *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.
- DUMONT, G.-H. (2005): *Histoire de la Belgique. Des origines à 1830*. Bruxelles: Le Cri édition.
- FRANCARD, M. (2010): *Dictionnaire des belgicisms*. Bruxelles: édition de Groupe De Boeck s.a.
- GRÈDE, A. (1998): *Le lexique wallon-français: origine et étymologie des mots avec 1001 spots patoisants*. Perwez: chez l'auteur.
- HAUST, J. (d'après lui) (1953): *Atlas linguistique de la Wallonie. Tableau géographique des parlers de la Belgique romane*. Liège: Université de Liège.
- HULICIUS, E. (2006): *Stručná historie států. Belgie*. Praha: Libri.
- JOSSERAND, Ch. (1988): *Le wallon, langue de la Wallonie*. Liège: URFDLW.
- MAHIN, L. (1999): *Qué walon po dmwin? Eradication et renaissance de la langue wallonne*. Gerpennes: Édition Quorum SPRL.
- POOLEY, T. (2003): La différenciation hommes-femmes dans la pratique des langues régionales de France. *Langage et société*, 106, s. 9-26
- REMACLE, L. (1992): *La différenciation dialectales en Belgique romane avant 1600*. Liège: Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Liège.
- ŠATAVA, L. (2009): *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: Sociologické nakladatelství.

TELLIER, C. et équipe «Coqs d'Aousse» (1988): *Langues régionales de Wallonie, patrimoine et avenir*. Charlerois: Atelier du Manoir.

WERNER, J. (1997): *Notre langue wallonne: quelles chances d'avenir ? Quelques aspects des*

opinions des responsables culturels en matière de wallon. Louvain-la-Neuve: Faculté ouverte de politique économique et sociale, UCL.

WOLFF, P. (1970): *Les Origines linguistiques de l'Europe occidentale*. Paris: Hachette

WWW ZDROJE

Le Canal C [online]. 2016, [cit. 2016-12-12], dostupný z: <<http://www.canalc.be/>>

Lî chwêš [online]. 2016, [cit. 2016-12-12], dostupný z: <<http://www.lichwes.be/>>

Conseil de l'Europe [online]. 2016, [cit. 2016-12-22], dostupný z: <<http://www.coe.int/>>

L'école Jonfosse [online]. 2016, [cit. 2016-12-22], dostupný z: <<http://www.jonfosse.be/>>

Musée de la vie wallonne [online]. 2016, [cit. 2016-12-22], dostupný z: <http://www.viewallonnie.be/sites/provincedeliege.be/mvw/files/Le_theatre_de_marionnettes_nouveau_site.pdf/>

viewallonnie.be/sites/provincedeliege.be/mvw/files/Le_theatre_de_marionnettes_nouveau_site.pdf/>

Ortographe wallonne [online]. 2016, [cit. 2016-12-22], dostupný z: <<http://orthographe-wallonne-regles.skynetblogs.be/>>

Le walon [online]. 2016, [cit. 2016-12-22], dostupný z: <<http://aberteke.walon.org/posses.html#radio/>>

Anna Brodinová | Ústav románských studií, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy |
 nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
 anna.brodinova@gmail.com